

Н.О. Чермалих

*Київський національний лінгвістичний
університет*

«ЩО Я ЗАЛИШУ В СПАДОК...?»

Рец. на: *Рьокан. Вибрані поезії / Переклад Івана Бондаренка. – К., 2008. – 264 с.*

Нещодавно у видавництві «Грані-Т» вийшов друком перший україномовний переклад віршів одного з найвідоміших поетів доби пізнього Едо – ченця секти Дзен на ім'я Рьокан (1758-1831). У 2008 р. в Японії відзначалася 250-та річниця від дня його народження, але і сьогодні поетична спадщина, каліграфічні роботи та оповита легендами ексцентрична особистість ченця-дивака продовжують викликати жвавий інтерес широкого кола читачів. Сьогодні нарешті українські поціновувачі японської поезії мають нагоду познайомитися з поетичною спадщиною Рьокана у чудових перекладах Івана Бондаренка.

«Рьокан» (良寛) у перекладі з японської означає «добрий, ширий серцем, безкорисний» – це чернече ім'я поет отримав у віці 32 років, приймаючи з рук свого наставника Кокусена свідоцтво про досягнення просвітління. Друге ім'я, яке Кокусен дав своєму учневі було «Дайгу» – що означає «великий нездара», тобто простодушний, наївний, безхитрисний, як мала дитина. Недарма саме тема дитинства стає однією з найулюбленіших у поезії Рьокана:

За грою в м'яч із діворою

Миттю

Минали дні,

Весняні довгі дні,

Легесеньким серпанком оповиті¹.

Кажуть, Рьокан майже все своє життя прожив відлюдником, вдень жебракуючи біля храмів чи бавлячись з дітьми, а ввечері – за пензлем, книгами, або й за чаркою саке:

(...) Латаю вдень стару чернечу свиту,

Вночі вірші читаю просто неба...

І всім завжди кажу,

Що в цьому світі

Для щастя людям небагато треба².

Рьокан увійшов в історію як уособлення парадоксальності світобачення філософії Дзен, що заперечує раціональність буття та будь-який релігійний догматизм та ортодоксальність. Але незважаючи на такий незвичайний стиль життя та дивакувату вдачу, він залишив по собі величезну кількість не тільки хайку, танка та нага-ута, написаних японською мовою, але й кансі – віршів написаних давньокитайською, які могли скласти тільки найосвіченіші поети.

Щоправда, до збірки «Рьокан. Вибрані поезії» увійшли лише хайку та танки поета, об'єднані, як у класичній японській антології, за принципом календарної зміни пір року. Великою перевагою видання є його двомовність: кожному віршу у перекладі передує оригінальний текст із фуріганою (читанням ієрогліфів та застарілих знаків, розміщеним над рядком). Заслужують уваги також передмова, вступна стаття та ґрунтовний коментар, підготовані перекладачем.

Переклади І.Бондаренка виконані напрочуд гарною українською поетичною мовою, завдяки якій тексти зовсім не відчуються читачем як переклади, а радше як оригінальні українські поетичні рядки. Цьому ефекту частково сприяє певне умисне скорочення дистанції між українським перекладом та оригіналом, до якого часом вдається

¹ Рьокан. Вибрані поезії. – К., 2008. – С. 173.

² Там само. – С. 7.

перекладач шляхом добору до нейтральних японських лексичних одиниць суто українських еквівалентів, як-то: «курінь», «свитина», «хата», «юшка», «тин» тощо.

Певним чином, таке скорочення дистанції вдається нам умотивованим, оскільки тут йдеться не тільки про наукове видання, розраховане на вузький осередок фахівців-японістів, а про таке, що має на меті популяризацію японської поезії серед широкого кола українських читачів. Людина, що вперше знайомиться з перлинами японської поезії, природно потребує низки культурних орієнтирів для адекватного сприйняття поетичного тексту. Саме такими точками інтерференції української та японської культур на семантико-іконічному рівні тексту можуть виступати перелічені вище історизми та мовні реалії, а на фонічному – рима й інтонація, запозичені з української поезії.

На рівні просодичної організації тексту слід відзначити адекватну транспозицію в українську мову внутрішнього римування, характерного для танок Рьокана, що відтворює в українській мові пісенну інтонацію японського оригіналу.

Все ж, хотілося б зупинитися на певних недоліках, які ми вбачаємо у перекладі останньої танки збірки. Ця надзвичайно важлива в історії японської літератури поезія Рьокана у перекладі І.Бондаренка звучить наступним чином:

Що я залишу в спадок?

Навесні –

Вишневий цвіт,

Улітку – спів зозулі

І золото кленове – восени³.

Нагадаємо, що ця танка є реплікою діалогу, відповіддю на не менш славетну танку Догена (1200-1253), написану на п'ятсот років раніше:

Весною – квіти

Влітку – спів зозулі

Яскравий місяць в небі – восени

А взимку – сніг

Пречистий і холодний!⁴

До того ж, танка «Що я залишу в спадок...?» вважається останньою поезією, своєрідним поетичним заповітом, що Рьокан залишив по собі, помираючи.

Не випадково саме до вищенаведених танок звертається видатний японський письменник ХХ ст. Ясунарі Кавабата у своїй лекції «Народжений красою Японії», яку він виголосив з нагоди отримання Нобелівської премії. Починаючи та завершуючи свою лекцію цими рядками, Я.Кавабата вкотре актуалізує поетичний діалог між двома поетами – адептами вчення Дзен, Догеном та Рьоканом. «В цьому вірші (...) найпростіші образи, звичайні слова невігладливо, навіть підкреслено просто, розташовані поряд, але, у своїй послідовності вони передають таємничу сутність Японії»⁵ – твердить письменник.

Отже, на думку Я.Кавабати, у цьому тексті Рьокана присутній набір універсальних для японської культури поетичних символів, що відповідають календарній зміні сезонів: „вишневий цвіт” (до речі, в оригіналі не вказується про які саме квіти йдеться, але перекладач слушно додає це уточнення, хоча й відходячи від прямого цитування Догена), „спів зозулі” (в оригіналі – «зозуля», без уточнень) та „кленове листя”.

Як відомо, японський клен (*Acer palmatum*), на відміну від українського «золотого» клену, восени змінює колір листя на черво-багряний. Саме милування 紅葉 (momiji) – багряними листями клену є споконвічним японським ритуалом, що символізує прихід осені та є світоглядною реалією, поряд із милуванням квітами сакури навесні або повним місяцем наприкінці літа. Отож, на нашу думку, переклад 紅葉 (momiji) за допомогою усталеного поетичного словосполучення «золото кленове», запозиченого з украї-

³ Рьокан. Вибрані поезії. – К., 2008. – С. 249.

⁴ Там само.

⁵ Кавабата Я. Избранные произведения. – М., 1993. – С.25

нської поезії, є дещо недоречним, особливо з огляду на те виняткове місце, яке дана танка займає в японській літературі.

Завершити нашу рецензію хотілося б цитуванням рядків, переклад яких нам вдається особливо блискучим та таким, що найвлучніше передає саму сутність поезії Рьокана:

Перевертом –

І ниць, і горілиць –

Осіньні листя падає на землю⁶.

⁶ Рьокан. Вибрані поезії. – К., 2008. – С. 10.